

Diarienummer: DO 2025/1235
Handling: 2025.21267

Utbildningsdepartementet
Adress
Postnummer Postort

DO:s yttrande över Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan SOU (2025:8)

Diskrimineringsombudsmannens (DO:s) remissvar är avgränsat till de frågor som berör DO:s uppdrag.

Flera av utredningens förslag innebär risk för diskriminering

DO vill inledningsvis betona vikten av att säkerställa trygghet och studiero för alla barn och elever i skolan. DO har därför förståelse för att det kan behöva vidtas fler åtgärder i arbetet med att skapa och upprätthålla trygghet och studiero. I sammanhanget vill ombudsmannen dock framhålla att barn och elever inte bara har rätt till en trygg skolmiljö, utan även rätt till en skolmiljö fri från diskriminering. Det är därför nödvändigt att de åtgärder som vidtas för att upprätthålla trygghet och studiero inte riskerar att leda till diskriminering. Åtgärderna får inte heller tillämpas på ett sätt så att ansvaret för förekomst av diskriminering eller arbete mot diskriminering läggs över på en enskild elev eller dennes vårdnadshavare, exempelvis i de fall skolan har underlåtit att agera i enlighet med utrednings- och åtgärdsskyldigheten i diskrimineringslagen och därigenom brustit i sina skyldigheter.

I DO:s rapport Förekomst av diskriminering 2024¹ beskrivs ett belysande exempel där det framgår att bland annat afrosvenska upplever att de bedöms och bestraffas hårdare än andra elever, att afrosvenska elever har stängts av från skolan efter incidenter där flera elever varit inblandade, men där det endast är den afrosvenska eleven som har stängts av. Det framkommer också att afrosvenska elever upplever att de ofta blir misstänkliggjorda när det händer något i skolan. Vidare framkommer att skolor brister i att utreda och åtgärda trakasserier av såväl afrosvenska elever som av elever med funktionsnedsättning, och att skolor inte säkerställer att elever med funktionsnedsättning ges det stöd och den

¹ DO (2024) Förekomst av diskriminering, s. 71 ff.

anpassning som eleverna har rätt till enligt diskrimineringslagen och skollagen. DO har tidigare påtalat bland annat i ombudsmannens yttrande över Nationell plan för trygghet och studiero (Ds 2021:13) att myndigheten ser hur brister i skolors arbete med extra anpassning och särskilt stöd har en negativ påverkan på elevernas trygghet och studiero och att detta kan leda till diskriminering, hot, våld och kränkande behandling.²

I utredningen konstateras att det kan föreligga risk för diskriminering i förhållandet till flera av utredningens förslag, men utredningen väljer ändå att lägga fram förslagen. Utredningen lyfter till exempel risken att disciplinära åtgärder mot elever, som att bli omplacerad, avstängd eller att få fjärr- eller distansundervisning, riskerar att bli diskriminerande och användas oftare gentemot vissa elever, däribland elever med funktionsnedsättning. Vidare pekar utredningen i sin konsekvensanalys på att det finns en risk att skolor vidtar disciplinära åtgärder som omplacering eller avstängning, i stället för att förbättra lärmiljön, erbjuda en varierad och strukturerad undervisning eller ge eleverna det stöd och de utmaningar de behöver och har rätt till. Av utredningen framkommer även att det finns en risk att elever med funktionsnedsättning oftare än sina klasskamrater kommer att utvisas ur klassrum. Utredningen framför att de i detta sammanhang vill uppmärksamma att om en utvisning av en elev ur ett klassrum föranleds av beteenden som är en del av elevens funktionsnedsättning kan det vara fråga om diskriminering. Detsamma kan också gälla för utvisningar som kan förklaras av att skolan inte vidtagit skäliga åtgärder för att göra lärmiljön tillgänglig för en elev med funktionsnedsättning.

DO anser att förslaget att ta bort dokumentationskravet för kvarsittningar och utvisningar också skulle göra det svårare för skolor att själva upptäcka om vissa grupper av elever i oproportionerligt hög grad drabbas av dessa påföljder.

DO avstyrker vissa förslag till ändringar i skollagen (2010:800)

Mot bakgrund av de risker för diskriminering som utredningen har fört fram, och den kunskap om diskriminering i skolan och som DO återkommande beskrivit och lyft, senast i rapporten Förekomst av

² DO:s yttrande över Nationell plan för trygghet och studiero (Ds 2021:13), <https://www.regeringen.se/contentassets/415a74e98b354b7ca17eee70f47eb56c/diskrimineringsombudsmannen.pdf>

diskriminering 2024³, avstyrker DO följande förslag om ändringar i skollagen (2010:800):

- Det ska bli möjligt att tillfälligt placera elever inom eller utanför den egna skolenheten under längre tidsperioder än i dag (4.1).
- Det ska bli möjligt att stänga av en elev i grundskolan, specialskolan och sameskolan i två veckor, i stället för som i dag, en vecka (4.1).
- Akutskola införs i skollagen (4.1).
- Dokumentationskravet för kvarsittningar och utvisningar tas bort (3.3).

DO anser att det kan finnas en risk för diskriminering avseende tillämpningen av förslaget att en elev, om synnerliga skäl föreligger, ska kunna nekas tillträde till skolenheten och i stället få fjärr- eller distansundervisning (4.1). DO instämmer däremot i att det kan föreligga behov av en dylik åtgärd men vill betona vikten av att denna åtgärd verkligen används restriktivt och enbart om de synnerliga skäl föreligger som anges i utredningen. Det kan enligt utredningen röra sig om skäl som att den aktuella eleven har samröre med organiserad brottslighet och där det utifrån den aktuella situationen finns en akut förestående risk för brottslig verksamhet vid skolenheten, och tryggheten för andra. Det uppges exempelvis kunna handla om att det finns misstankar mot att den aktuella eleven har begått sexualbrott mot en annan elev och att det i den aktuella situationen finns en reell otrygghet för en eller flera andra elever på skolenheten.

Även när det gäller förslaget att läraren får visa ut en elev ur undervisningslokalen utan att först ha uppmanat eleven att ändra sitt uppförande när det är fråga om en allvarlig händelse där det förekommit hot eller våld eller kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier (3.3) gör DO bedömningen att det kan föreligga en risk för diskriminering. Trots detta anser DO att det kan vara berättigat att visa ut en elev när det är fråga om en allvarlig händelse där det förekommit hot eller våld eller kränkande behandling, trakasserier eller sexuella trakasserier. DO vill i det sammanhanget betona vikten av att utvisningen dokumenteras och att utbildningsanordnare tar sitt ansvar och utreder och åtgärdar de händelser som föranlett att eleven visats ut men också att den elev som utvisas tas om hand på ett adekvat sätt. Mot bakgrund av att de två ovan nämnda förslagen är ingripande åtgärder, vill DO understryka vikten av att säkerställa att tillämpningen sker på goda grunder och används vid de avgränsade tillfällen och i de syften som utredningen anger. DO menar att en vidare och slentrianmässig tillämpning skulle kunna riskera leda till diskriminering.

³ DO (2024) Förekomst av diskriminering 2024

Skollagen ska ange att det ska finnas skolregler för varje skolenhet (3.4)

Av utredningen framgår det att de föreslagna skolreglerna ska beslutas av rektor och förankras hos elever. DO vill i det sammanhanget betona vikten av att göra barn och elever delaktiga och att skolreglerna bör tas fram i samverkan med barn och elever. DO vill också framhålla betydelsen av att skolreglerna görs tillgängliga för alla barn och elever oavsett exempelvis modersmål eller funktionsförmåga samt att de är anpassade efter barn och elevers ålder och mognad.

Skollagen ska ange att vårdnadshavare i begränsad omfattning ska erbjudas möjlighet till inflytande över sitt barns utbildning (3.2)

DO anser att det kan vara av stor betydelse för många elever, men kan vara extra viktigt för exempelvis elever med funktionsnedsättning, att deras vårdnadshavare är delaktiga och har inflytande i skolan. DO ställer sig därför tveksam till förslaget att vårdnadshavare i begränsad omfattning ska erbjudas möjlighet till inflytande över utbildningen.

Införandet av begreppet mobbning i skollagen och inrättandet av ett centrum mot mobbning (4.3)

DO delar inte utredningens bedömning om att begreppet mobbning bör införas i skollagen. Det framstår som oklart vad som är syftet med införandet. Trakasserier, sexuella trakasserier och kränkande behandling regleras redan i dagsläget i skollagen och diskrimineringslagen. Att införa ett övergripande begrepp som bara omfattar upprepade kränkningar riskerar att bli en ambitionssänkning. Ett införande av ett sådant begrepp kan komma att leda till att utbildningsanordnare endast kommer att vidta åtgärder vid upprepade fall av trakasserier och sexuella trakasserier.

För att en utbildningsanordnare ska kunna vidta effektiva åtgärder är det enligt DO:s mening viktigt att utbildningsanordnaren korrekt identifierar när kränkningar utgör trakasserier eller sexuella trakasserier i stället för kränkande behandling. Redan idag ser DO att utbildningsanordnare felaktigt identifierar trakasserier och sexuella trakasserier som kränkande behandling och att det försämrar utbildningsanordnarens möjligheter att förhindra fortsatta kränkningar. Att införa ett paraplybegrepp för alla typer av kränkningar riskerar att förvärra problematiken och försvåra arbetet mot trakasserier och sexuella trakasserier.

DO anser dock inte att uppdelningen i tillsynsansvar mellan DO och Skolinspektionen i sig utgör något hinder mot ett införande av begreppet mobbning i skollagen.

Vidare ställer sig DO tveksam till införandet av ett nationellt centrum mot mobbning. Det mot bakgrund av att det i dagsläget redan finns två myndigheter som arbetar mot diskriminering, DO, och kränkande behandling, Barn och -elevombudet vid Skolinspektionen.

Ett förebyggande arbete mot diskriminering är en bidragande faktor för att upprätthålla trygghet och studiero (4.3.1)

DO vill framhålla att ett arbete med aktiva åtgärder för att motverka diskriminering och för att främja lika rättigheter och möjligheter som utbildningsanordnare ska bedriva enligt diskrimineringslagen är en viktig del i arbetet för att upprätthålla trygghet och studiero. I kapitel 4.3.1 under rubriken Gällande rätt av relevans för att säkerställa nolltolerans mot trakasserier, kränkande behandling och mobbning i skolan ges en beskrivning av skollagens förbud mot kränkande behandling och kravet på att det bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. DO saknar i det sammanhanget, förutom beskrivning av förbuden avseende trakasserier och sexuella trakasserier, en beskrivning av övriga former av diskriminering samt utbildningsanordnares skyldighet att bedriva ett arbete med aktiva åtgärder.

DO framförde i samband med Nationell plan för trygghet och studiero (Ds 2021:13) att det är av största vikt att det förebyggande arbetet prioriteras och att det är viktigt att huvudmän och rektorer tillhandahåller personella resurser och ger organisatoriska förutsättningar som kan minska behovet av reaktiva åtgärder. DO framförde också att det i ett förebyggande arbete måste ingå såväl åtgärder mot trakasserier som att säkerställa att elevers eventuella behov av stöd- och anpassningsåtgärder effektivt tillgodoses. Att i avsaknad av ett sådant väl fungerande förebyggande arbete försöka hantera förekommande ordningsstörningar genom att till exempel i större omfattning än idag genomföra fysiska ingripanden mot störande elever kunde, enligt myndighetens uppfattning inte förväntas leda till att syftet med den nationella planen uppnås. Denna slutsats gäller alltså. Ett arbete för att upprätthålla trygghet och studiero måste inkludera ett arbete mot diskriminering och för alla barn och elevers lika rättigheter och möjligheter.

Beslut i detta ärende har fattats av diskrimineringsombudsman Lars Arrhenius efter föredragning av utredare Ulrika Bertilsson. I den slutliga handläggningen har också experten Tarik Qureshi, strategiske rådgivaren

Anna Ericsson, utredaren Carl Lind, sektionschef Lars Lindgren samt enhetschefen Cecilia Narby deltagit.

Lars Arrhenius